

απόψεις

Η αποχαιρετιστήρια ομιλία Ομπάμα και η έννοια της δημοκρατίας

Στις Η.Π.Α., μόλις ανέλαβε καθήκοντα ο νέος πρόεδρος, και ο πρόεδρος Ομπάμα παρέδωσε την εξουσία. Η διαδοχή έλαβε χώρα με απολύτως ομαλό τρόπο και ο νεοεκλεγμένος πρόεδρος ήδη δίνει τα πρώτα στίγματα του δικού του οράματος για τη διακυβέρνηση μιας από τις σημαντικότερες παγκόσμιες δυνάμεις. Πριν την αποχώρησή του, στις 11.1.2017, ο Μπαράκ Ομπάμα αποχαιρέτησε ως πρόεδρος τους συμπολίτες του με μια ομιλία του στο Σικάγο, την πόλη στην οποία είχε εγκατασταθεί στη δεκαετία του των είκοσι ετών και στην οποία άρχισε την καριέρα του¹.

Στην ομιλία του αυτή, ο πρόεδρος Ομπάμα επέλεξε να αναφερθεί μεταξύ άλλων στην κατά τη γνώμη του κατάσταση της δημοκρατίας στην πατρίδα του. Μεταξύ των λοιπών του διαπιστώσεων, ο Μπαράκ Ομπάμα ξεκάθαρα διαπιστώνει ότι η δημοκρατία δεν μπορεί να λειτουργήσει χωρίς την πεποίθηση ότι ο κάθε πολίτης της έχει την οικονομική του ευκαιρία. Και συνεχίζει, λέγοντας ότι η έντονη ανισοκατανομή εισοδήματος και πλούτου έχει διαβρωτικό αποτέλεσμα για τις δημοκρατικές αρχές. Ενώ, παράλληλα, υπογραμμίζει ότι ένας από τους ουσιαστικούς τρόπους για να καταπολεμηθεί στα θεμέλια της η ανισοκατανομή είναι η εξασφάλιση ικανοποιητικών παροχών παιδείας καθώς και η διασφάλιση συνθηκών για να αναπτυχθεί ο υγιής συνδικαλισμός των εργαζόμενων και η αναβάθμιση της συλλογικής κοινωνικής ασφάλισης.

Στην αποχαιρετιστήρια ομιλία του, ο Μπαράκ Ομπάμα λέει και άλλα πολύ ενδιαφέροντα για τη λειτουργία της δημοκρατίας, τα οποία έχει συμπεράνει από τα οκτώ χρόνια, κατά τη διάρκεια των οποίων ήταν υπεύθυνος για τη δημοκρατική λειτουργία της μάλλον μεγαλύτερης οικονομίας του πλανήτη μας. Όμως, η ξεκάθαρη παραδοχή του ότι η ουσιαστική λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος στηρίζεται και εξαρτάται απόλυτα από τη λειτουργία της οικονομίας και τις ευκαιρίες που προσφέρονται σε όλους τους πολίτες για την οικονομική τους ανάπτυξη συνιστά κατά τη γνώμη μου την πιο ενδιαφέρουσα «ομολογία» πολιτικού κατά τα τελευταία χρόνια.

¹ Βλ. το πλήρες κείμενο της ομιλίας, ενδεικτικά: telegraph.co.uk/news/2017/01/11/barack-obamas-farewell-speech-full

Οι συνθήκες γύρω μας έχουν δραματικά αλλάξει. Η διασύνδεση της λειτουργίας του δημοκρατικού πολιτεύματος και ιδίως η διασύνδεση του κράτους δικαίου με την ανάγκη εγκαθίδρυσης κράτους πρόνοιας, που συνιστούσε αυτοτελές αίτημα του μεσοπολέμου και εντάθηκε τις επόμενες δεκαετίες του 20ου αιώνα, κατέληξε προς το τέλος του προηγούμενου αιώνα και στις αρχές του τρέχοντος 21ου αιώνα να εισάγει στη δημόσια συζήτηση την έννοια του «ορίου αξιοπρεπούς διαβίωσης», ως προαπαιτούμενο για την ομαλή δημοκρατική λειτουργία. Ήδη, σήμερα, η συζήτηση προχώρησε περαιτέρω, με τον απερχόμενο πρόεδρο των Η.Π.Α. ρητά και απερίφραστα να διασυνδέει την αποτελεσματική λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος με την κατά το δυνατόν αναλογικά ισοκαταμερισμένη λειτουργία της οικονομίας. Ρητά και απερίφραστα ο Μπαράκ Ομπάμα αποτύπωσε στον αποχαιρετιστήριο λόγο του την αρνητική σχέση μεταξύ αφενός της έντονα ασύμμετρης ανάπτυξης της παγκόσμιας οικονομίας που σωρρεύει υπέρμετρο πλούτο σε λίγους, συνθλίβει την μεσαία τάξη και οδηγεί τα χαμηλά εισοδηματικά στρώματα στο όριο της φτώχειας και συχνά κάτω από αυτό και αφετέρου της ουσιαστικής δημοκρατίας λειτουργίας και της διατήρησης των δημοκρατικών αρχών. Με άλλα λόγια, ο απερχόμενος Πρόεδρος με παρηρησία διατύπωσε το συμπέρασμα ότι η ουσιαστική λειτουργία της δημοκρατίας δεν διασφαλίζεται πλέον με μόνη εγγύηση την καθολική επέκταση του δικαιώματος του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι. Δεν αρκεί πλέον η απρόσκοπτη λειτουργία των αμυντικών ατομικών δικαιωμάτων. Δεν είναι αρκετή ούτε η παραδοσιακή λειτουργία των συμμετοχικών ατομικών δικαιωμάτων καθώς και των δικαιωμάτων που βασίζονται στην πλατφόρμα του κράτους πρόνοιας.

Αντίθετα, η συζήτηση για τη δημοκρατία και τη λειτουργία της έχει επεκταθεί και απαιτεί την ενεργοποίηση ενός ακόμη πιο δυναμικού πεδίου. Χρειάζεται την επιστροφή της οικονομίας, με τρόπο μάλιστα τέτοιο ώστε η λειτουργία της τελευταίας να δημιουργεί συνθήκες κατά το δυνατό αναλογικής ισοκατανομής του παραγόμενου προϊόντος. Και οι συνθήκες αυτές, κατά τον απερχόμενο πρόεδρο, δύναται να διασφαλίζονται με την παροχή της κατάλληλης παιδείας, η οποία πλέον δεν συνιστά μόνο αυτοσκοπό βελτίωσης της ατομικής ευμερίας, αλλά μεταβάλλεται σε μέσο για την πραγμάτωση ενός ακόμη πιο ουσιαστικού συλλογικού σκοπού: τη διατήρηση, εμπέδωση και αύξηση του δημοκρατικού πολιτεύματος. Το ίδιο, κατά τον απερχόμενο πρόεδρο, συμβαίνει και αναφορικά με τα λοιπά ατομικά δικαιώματα, όπως αυτό της εργασίας, της υγείας, της ασφάλειας, της απρόσκοπτης ανάπτυξης της προσωπικότητας. Η καλλιέργεια των συνθηκών για να μπορούν αυτά να ασκηθούν με τρόπο ουσιαστικό και αποτελεσματικό δεν συνιστά αυτοσκοπό. Αλλά, επιπρόσθετα, η εγρήγορσή μας για την παροχή των κατάλληλων συνθηκών για την άσκηση και ανάπτυξή τους συνιστά το αναγκαίο μέσο για την επίτευξη του συλλογικού, συμμετοχικού καλού, ιδίως για τη διατήρηση και την ουσιαστική λειτουργία της ίδιας της δημοκρατίας.

Η συζήτηση είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσα και κυρίως αναγκαία για την αντιμετώπιση των κρίσιμων συνθηκών που φαίνεται να διαμορφώνονται τόσο στο εσωτερικό της χώρας όσο και διεθνώς.

Ασπασία Μάλλιου